

ANTİK YUNAN SERAMİĞİ

Protogeometrik Dönem'den Arkaik Dönem'e
(MÖ 1050-620)

Doç. Dr. Cenker Atila

ANTİK YUNAN SERAMİĞİ

Protogeometrik Dönem'den Arkaik Dönem'e
(MÖ 1050-620)

Doç. Dr. Cenker ATİLA

myrina yayınları

MYRİNA YAYINLARI

Yayın No: 15
Arkeoloji-Sanat: 001

ANTİK YUNAN SERAMİĞİ

Protogeometrik Dönem'den Arkaik Dönem'e
(MÖ 1050-620)

Yazan: Cenker Atila
ISBN No: 978-605-73986-4-2
I. Baskı: Ekim-2021

Kapak ve Sayfa Tasarımı: Cenker Atila
Kapak Resmi: Analatos Ressamı'na ait
Protoattik Dönem'e tarihli amphoradan detay

Bu kitabın yayın hakları saklıdır.
Yayıncının izni olmaksızın çoğaltılamaz.

Baskı: Vadi Grafik Tasarım ve Reklamcılık Ltd. Şti.
İvedik Organize San. 1420. Cadde No: 58/1, Yeni Mahalle/ANKARA
Sertifika No: 47479

Myrina Yayınları
Myrina Yayınları Sertifika No: 52509
Web: <http://www.myrinayayinlari.com.tr>
E-posta: info@myrinayayinlari.com.tr
Instagram: myrinayayinlari

Bu kitap,

Antik Yunan seramiğinin dönemlerinin belirlenmesi, kronolojisinin oluşturulması, ressamlarının tespit edilmesi ve sanat gelişiminin anlaşılmasında büyük emeği geçen aşağıdaki değerli bilim insanlarına armağan edilmiştir.

Sir John BEAZLEY

Vincent R. D'Arba DESBOROUGH

Nicolas COLDESTREAM

John M. COOK

Robert M. COOK

Sir John BOARDMAN

Humfry PAYNE

Eva BRANN

Evelyn Lord SMITHSON

Güven BAKIR

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	1
ÖNSÖZ.....	5
GİRİŞ.....	7
ANTİK DÖNEM SERAMİĞİNE GİRİŞ.....	13
ANTİK YUNAN SERAMİĞİNİN DÖNEMLERİ.....	15
PROTOGEOMETRİK DÖNEM (MÖ 1050-900).....	17
A. ERKEN PROTOGEOMETRİK DÖNEM (MÖ 1050-1000).....	21
B. ORTA PROTOGEOMETRİK DÖNEM (MÖ 1000-960).....	25
C. GEÇ PROTOGEOMETRİK DÖNEM (MÖ 960-900).....	29
GEOMETRİK DÖNEM (MÖ 900-710).....	35
GEOMETRİK DÖNEM KRONOLOJİSİ.....	37
A. ERKEN GEOMETRİK DÖNEM (MÖ 900-850)	39
B. ORTA GEOMETRİK DÖNEM (MÖ 850-760).....	43
C. GEÇ GEOMETRİK DÖNEM (MÖ 760-710).....	47
GEÇ GEOMETRİK Ia (MÖ 760-750).....	48
Dipylon Ressamı (Dipylon Painter)	48
GEÇ GEOMETRİK Ib (MÖ 750-735).....	51
Hirschfeld Ressamı (Hirschfeld Painter).....	51
Lambros Atölyesi (Lambros Workshop).....	52
Atina 706 Atölyesi (Workshop Of Athens 706).....	52
Antik Yunan Dünyasında İlk Yazı ve Dipylon Oinokhoesi.....	53
GEÇ GEOMETRİK DÖNEM II (MÖ 735-700).....	55
Sub-Dipylon Grubu (The Sub-Dipylon Group).....	55
Philadelphia Ressamı (Philadelphia Painter).....	56
Atina 894 Atölyesi (The Workshop of Athens 894).....	57
Asker-Kuş Atölyesi (The Soldier-Bird Workshop)	57
Kuşyemi Ressamı/Atölyesi (The Birdseed Painter/Workshop).....	58
Kuğu Ressamı (The Swan Painter).....	58
Çengel Swastika Atölyesi (The Workshop of The Hooked Swastikas).....	59
Kuş ve Baklava Dilimi Ressamı (The Bird And Lozenge Painter).....	59

Çingirak Grubu (The Rattle Group).....	59
Anavysos Ressamı (The Anavysos Painter).....	60
Aslan Ressamı (The Lion Painter).....	60
Konsantrik Daire Grubu (Consentric Circle Group).....	61
Atina 897 Atölyesi (The Workshop of Athens 897).....	61
Benaki Ressamı (The Benaki Painter).....	62
Stathatou Ressamı (The Statatou Hand).....	62
Av Grubu (The Hunt Group).....	63
GEOMETRİK DÖNEM'DE ATTİKA DIŞINDAKİ MERKEZLER.....	65
EUBOEIA (EĞRİBOZ ADASI)	66
Cesnola Ressamı (The Cesnola Painter).....	66
KİKLAD ADALARI.....	68
DELOS ADASI.....	68
MELOS ADASI.....	68
Rottiers Ressamı (The Rottiers Painter).....	68
ARGOLİS BÖLGESİ.....	69
Asine'deki Attika Etkili Kaplar (The Attizing Work of Asine).....	70
Tartışan Atlar Ressamı (Painter of Sparring Horses)...	70
Çit Atölyesi (The Fence Workshop).....	70
Verdelis Ressamı (The Verdelis Painter).....	71
Schliemann Ressamı (Schliemann Painter).....	71
Atina 877 Ressamı (The Painter of Athens 877).....	71
Argos C 201 Ressamı (The Master of Argos C 201)...	72
Dans Ressamı (The Dance Painter).....	72
BOEOTİA BÖLGESİ.....	74
GİRİT GEOMETRİK DÖNEM SERAMİĞİ.....	76
Girit Kuş Atölyesi (The Cretan Bird Workshop).....	76
GEOMETRİK DÖNEM VAZO FORMLARI.....	79
GEOMETRİK DÖNEM'DE KONULAR.....	81
ORİENTALİZAN DÖNEM (MÖ 720/710-630/620).....	83
PROTOATTİK DÖNEM (MÖ 710-630/620).....	87
A. ERKEN PROTOATTİK DÖNEM (MÖ 710-675).....	89
Analatos Ressamı (Analatos Painter).....	89
Mesogeia Ressamı (Mesogeia Painter)	94
"N" Ressamı ("N" Painter).....	95
Passas Ressamı (Passas Painter).....	95

B. ORTA PROTOATTİK DÖNEM	
(SİYAH-BEYAZ STİL EVRESİ) (MÖ 675-650).....	99
Polyphemos Ressamı (Polyphemos Painter).....	100
Koç-Sûrahi Ressamı (Ram-Jug Painter).....	101
Orestes Ressamı (Oresteia Painter).....	102
New York Nessos Ressamı (NY Nessos Painter).....	104
Dama Tahtası Ressamı (Checkerboard Painter).....	106
Pernice Ressamı (Pernice Painter).....	106
Kerameikos Mugları/Maşrapaları Grubu	
Group of Kerameikos Mugs.....	107
C. GEÇ PROTOATTİK DÖNEM (MÖ 650-620).....	109
Berlin A34 Ressamı/Kadın Ressamı	
(Painter of Berlin A34/Woman Painter).....	110
Aslan Ressamı (Lion Painter).....	111
Piraeus Ressamı (Piraeus Painter).....	111
Nessos Ressamı/Khimeira Ressamı	
(The Nessos/Netos Painter/Chimaera Painter).....	112
Gorgon Ressamı (Gorgon Painter).....	115
OREİNTALİZAN DÖNEM'DE ATTİKA DIŞINDAKİ MERKEZLER...	117
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	121
VAZO FORMLARI SÖZLÜĞÜ.....	125
KAYNAKÇA.....	129
HARİTA VE RESİMLER LİSTESİ.....	145
HARİTA VE RESİMLER.....	161

ÖNSÖZ

Antik Yunan vazoları bütün dünya müzelerinde en çok ilgi gören ve hakkında en çok bilimsel araştırma yapılan konulardan biridir. Arkaik ve Klasik Dönem'deki vazolar, bu vazolar üzerindeki yaratıcı ve olağanüstü güzellikteki resimler gerçekten de hak ettiği üne ve ilgiye layıktır. Fakat Antik Yunan seramiği her dönem böyle yaratıcı niteliklere sahip değildir. Bazı dönemlerde sıkıcı bir biçimde birbirini tekrar eden binlerce vazo üretilmiştir.

Antik Yunan seramiğinin ilk dönemini MÖ 1050-900 yılları arasındaki **Protogeometrik Dönem** oluşturur. Bu dönemde hem vazo formları hem de bezemede kullanılan motif çeşitliliği çok azdır. Ardından gelen **Geometrik Dönem'de** (MÖ 900-710), adından da anlaşılacağı üzere, yoğun biçimde geometrik motifler kullanılmıştır. Aşağıda görüleceği gibi, her ne kadar kendi içinde bir gelişim periyodu olsa da dönemin son evresine kadar son derece sıkıcı, birbirinin tekrarlayan yoğun geometrik motifler kullanılmıştır.

MÖ 8. yüzyılın sonlarına doğru Mısır, Fenike, Suriye, Kıbrıs gibi Doğu Akdeniz medeniyetleriyle yapılan siyasi ve ticari ilişkiler sonrasında Doğu'ya özgü figür ve motifler Yunan sanatında da kullanılmaya başlanmış, Antik Yunan vazo ressamlığı hızlı bir devrim kazanmıştır. Doğu öğelerinin Yunan seramik sanatında kullanılmaya başlandığı bu döneme **Orientalizan Dönem** (MÖ 710-630/620) adı verilir. Orientalizan Dönem, Attika (Atina ve çevresi), Korinth ve Batı Anadolu'da farklı bir gelişim seyri gösterir. Bundan dolayı bu bölgelerin seramiği; Attika'da **Protoattik**, Korinth'te **Protokorinth**, Batı Anadolu'da **Yaban Keçisi Stili** olarak adlandırılır. Seramik bezemeciliğinde siyah figür tekniğinin kullanılmaya başlanması ve heykel sanatında da büyük mermer heykellerin yapılmaya başlanmasıyla **Arkaik Dönem** başlar (MÖ 630/620-480). MÖ 546 yılında bütün Anadolu'nun Pers egemenliğine girmesiyle, Yunanlılar ve Persler siyasi ve ticari iletişime girerler. Bu iletişim sonrasında, Pers ve Yunan kent devletleri arasında Maraton (MÖ 490), Thermopylai (MÖ 480), Artemision (MÖ 480), Salamis (MÖ 480), Plataia (MÖ 479) ve Mykale (MÖ 479) savaşları olur. Bu savaşların hepsini Yunan kent devletleri kazanır. Pers-Yunan savaşlarının bitmesinin ardından Büyük İskender'in Pers İmparatorluğu'nu yıktığı zamana kadar geçen süre **Klasik Dönem** (MÖ 480-330) olarak adlandırılır. Klasik Dönem'de, seramik, resim, heykel, mimari, felsefe, tarih, tıp gibi birçok alanda büyük gelişmeler olmuştur. Bu dönemde üretilen eserlerin her biri "şaheser" olarak adlandırabileceğimiz niteliklere sahiptir.

Makedonya'nın yükselişı, Büyük İskender'in Anadolu'ya geçmesi ve Pers İmparatorluğu'nun yıkılmasının ardından **Hellenistik Dönem** başlar (MÖ 330-30). Roma'nın bir imparatorluğa dönüşmesi ve bütün Akdeniz dünyasında Roma kültürü ve sanatının görülmeye başlamasıyla **Roma Dönemi'ne** girilir (MÖ 30-MS 395).

“Antik Yunan Seramiği” adı altındaki bu çalışma aşağıdaki bölge ve dönemleri kapsayacak biçimde ciltler halinde planlanmıştır:

1. Protogeometrik, Geometrik, Protoattik (MÖ 1050-630/620)
2. Batı Anadolu Seramiği (MÖ 1050-480)
3. Siyah Figürlü Attika Seramikleri (MÖ 620-480)
4. Kırmızı Figürlü Attika Seramikleri (MÖ 530-330)
5. Hellenistik Dönem Seramiği (MÖ 330-30)
6. Korinth Seramiği (MÖ 750-550)

Serinin ilk cildi olan bu kitap, Protogeometrik, Geometrik ve Protoattik Dönem seramiğini kapsamaktadır. Protogeometrik ve Geometrik Dönem'de neredeyse bütün bölgeler Attika etkisi altındadır. Bundan dolayı Attika ayrıntılı olarak incelenmiş, diğer bölgelere kısaca değinilmiştir. Yukarıda söylediğimiz gibi, Orientalizan Dönem, farklı bölgelerde farklı bir gelişim seyri gösterir. Bundan dolayı bu kitapta “Attika Protoattik Dönem Seramiği” ayrıntılı olarak incelenmiş, Korinth ve Batı Anadolu haricindeki diğer bölgelere kısaca değinilmiştir.

Çalışma, haritalar ve vazo resimleriyle daha anlaşılır hale getirilmiştir. Vazo formları her zaman açıklanmamış, kitabın sonuna vazo formlarının açıklandığı bir sözlük eklenmiştir. Kitabın hazırlanma sürecince birçok kaynaktan yararlanılmıştır. Metin sonunda dönemlere göre hazırlanmış geniş bir kaynakça bulunmaktadır.

Doç. Dr. Cenker ATİLA

GİRİŞ

Ege havasında gelişmiş ilk uygarlık, adını yarı mitolojik yarı tarihsel bir karakter olan Minos'tan alan Girit'teki Minos Uygarlığı'dır. Önceleri Girit'te daha sonda diğer Ege adalarında filizlenmeye başlayan bu uygarlığın kuruluşu MÖ 3. binin sonlarına kadar gider. Özellikle MÖ 2. binin başlarından itibaren Knossos, Phaistos, Malia, Zakros gibi yerleşimlerde merkezi otoritenin varlığına işaret eden büyük saraylar yapılmıştır (Harita 1). MÖ 2. binin ortalarına doğru Minos Uygarlığı hem otorite hem de kültür olarak bütün Ege havzasını etkilemiş gibi görünmektedir. Fakat bu tarihlerde Girit'in hemen kuzeyindeki Thera adasında (Harita 2) meydana gelen büyük bir volkanik patlama, bu patlamayı takip eden depremler ve tsunamiler sonucunda Minos Uygarlığı gerileme sürecine girmiştir.¹

Minos Uygarlığı'nın gerileme sürecine girmesinden hemen önce Yunanistan'a yerleşmiş olan Akhalar, etkin bir kültür olarak MÖ 16. yüzyılın başlarında tarih sahnesine çıkmışlardır. MÖ 15. yüzyılın ortalarına doğru Minos Uygarlığı'nın etkisini yitirmesiyle Akhalar Girit'te de etkin bir güç olmaya başlamışlardır.

Akhalar bütün Yunanistan'a yayılmış olmakla birlikte, özellikle Argolis bölgesindeki Mykenai, Argos, Tiryns, Asine gibi kentlerde daha gelişmiş bir kültür yaratmışlardır (Harita 2). Bu halka ait kültür izleri en iyi Mykenai kentinde temsil edildiği için, Akhaların kurmuş olduğu kültüre "Myken Kültürü" adı verilmektedir. Homeros destanlarından bildiğimiz üzere, Mykenler bağımsız kent devletlerinden oluşuyordu. Savaş gibi olağanüstü durumlarda merkezi bir kral/kent etrafında birleşiyorlardı. Arkeolojik ve tarihsel verilen bu merkezi krallığın Mykenai olduğunu göstermektedir.

Myken Dönemi, "Geç Hellas Dönem (GH)", Myken seramikleri de "Geç Hellas Seramikleri" olarak adlandırılır. 19. yüzyılın sonlarından itibaren başlayan ayrıntılı araştırmalar ve yoğun tartışmalar sonucunda Myken seramiklerinin kronolojisi, formları, bezeme gelişimi, dağılım alanları tespit edilmiştir. Buna rağmen özellikle GHIIIC ve Sub-Myken seramikleri konusunda tartışmalar devam etmektedir. Myken seramiklerinin kronolojisi, genel olarak aşağıda yazdığımız gibi kabul görmektedir. Fakat bölgeden bölgeye bu tarihlerin beş-on yıllık farklılıklar gösterebileceği unutulmamalıdır.

¹ Minos Uygarlığı hakkında ayrıntılı bilgi için "Kaynakça" bölümündeki "Minos/Girit Uygarlığı İçin Temel Kaynakça" bölümüne bakınız.